

Bosna Savaşının 20. Yılında SURIYE'DE İNSAN HAKLARI İHLALLERİ VE NETİCE

Prof. Dr. Hasan Tahsin FENDOĞLU¹

6. 4. 1992 günü, Balkanlarda **100 bin** Müslümanın katledildiği, **50 bin** kadının tecavüze uğradığı bir katliam başlatılmıştı. 6. 4. 2012 günü ise, Suriye'de Devlet, Müslüman katliam yaparak, 14 ay içerisinde yaklaşık **10 bin** ölü, sayısı bilinmeyen yaralı, **70 bin tutuklu**, **60** bin firari asker bulunmaktadır. **25 bin** kişi de komşu ülkelere sığınmış, mülteci konumunda bulunmaktadır. Bu rakamlar her gün daha da artmaktadır.

Burada, Bosna Savaşının 20 nci yıldönümü yanında **Hama Katliamının** 30 uncu yıldönümünden de söz edilebilir.

Uluslararası hukuk, hukukun olmadığı, güçlü olanın borusunun öttüğü ve dengelere göre davranılan bir sistemdir. Bilindiği gibi, AGİT belgeleri gibi birtakım uluslararası dokümanlara göre insan hakları ihlalleri hiçbir ülkenin iç işi değildir. Diktatörlüklerin son kalelerinin bulunduğu Orta Doğu'daki devletlerde de insan hakları kendilerinin iç işi değildir. Ortadoğuda otokrat sistemlerin taşlarının yerinden oynadığı belirtilebilir. Hiçbir ülke insan hakları ihlalleri yapıp da, "bana kimse karışamaz, ben ihlal yapabilirim" diyemez. Mevcut çağdaş Dünya'da artık despotizmin sonu yoktur.²

Buna göre; **Ürdün ve Fas otokratları**, **kendi** halkının demokrasi taleplerine kulak verdiler ve krizi en iyi yöneten iki ülke oldular. **Tunus** otokratları ise önce polisi sonra askeri kullanmış, ikisi de tutmayınca Bin Ali, Suudi Arabistan'a kaçmıştır. **Mısır**'da Hüsnü Mübarek durumu erken fark etmiş, önce halkı biri birine düşürerek sorunu çözeceğini zannetmiştir. İskenderiye'de Kilise'yi bombalamış, suçu Müslümanlara yıkmıştır. Ama 40 yıllık **böl-yönet** stratejisi tutmamış, askerden yardım istemiş, halka ateş açılmasını istemiş ama asker halkına ateş açmamıştır. Sonuçta Mübarek de devrildi gitti ama şimdi mahkemede halkına hesap veriyor. **Libya**'da Kaddafi en gaddar stratejiyi uygulamış, paralı askerler ve uçakla halkına saldırmış, halkını öldürmüş ama kendisi linç edilerek öldürülmüştür. **Yemen** yönetimi de, **böl-yönet** taktiğini denemiş, askeri ve polisi kendi halkına karşı kullanmış ve sonuçta devrilmiş gitmiştir.

Krizi en kötü yöneten ülke ise **Suriye** olmuştur. **15 Mart 2011** tarihinde Esed'e karşı isyan başladığında tankları halkın üzerine sürmüş, mezhep kışkırtıcılığı yapmış, halkına karşı ateş açmayan Sünni askerleri öldürtmüş, parçalatmıştır. Esed kendi insanlarını öldürmeye hala devam ediyor.

Arap Baharı'nın yaşayan **Tunus, Mısır, Yemen ve Libya**'daki değişimin Suriye'de sonuç verememesinin nedenleri nelerdir? Suriye yönetimi hala niçin ayakta? Bu yazıda, bu sorulara yanıt aranacaktır.

A. TARİHÇE:

Suriye, aslında Güneydoğu Anadolu Toroslarından Filistin'e doğru uzanan, Lübnan'ı da kapsayan geniş mekâna verilen isimdir. Fransızlar Osmanlı'dan zorla

¹ Anayasa Hukukçusu.

² Detay için bkz. H.T.FENDOĞLU, **Türkiye ve Ortadoğu**, Akabe Yayınları, İstanbul, 1988.

kopardıkları Suriye'yi üçe parçalayıp, bir kısmını **Lübnan**, diğerini **Filistin** adıyla ayrı bir devlet haline getirdiler. "**Böl parçala**" politikası uyarınca **Fransızlar**, tarihi Suriye coğrafyasını parçalayarak **yapay** bir coğrafya oluşturdular. Bu nedenle sadece Suriye değil bölgenin bile kurgusal bir yapı olduğu söylenebilir. Günümüzde bölgenin Halep gibi bazı kentlerinde ikinci dil Türkçedir. Suriye nüfusunun muhtemelen % 10-20 si **Türkmen**'dir. Bunlar tüccar oldukları için gizleniyor olabilirler.

B. ANAYASAL YAPI:

1994'lere kadar **Güney Afrika**'da %10'luk beyaz azınlık %90'lık zencileri yönettiği gibi Suriye'de de nüfusun **%10'unu** teşkil eden Nusayriler **%90 çoğunluğu** (Sünni) yönetiyor. Suriye Anayasasının **8. maddesine göre, tek parti rejimi** vardır (Baas Rejimi. Baas rejimi= Arapçılık, laiklik ve sosyalizm).

Yaklaşık **40 yıldır iktidarda** bulunan **Baba-Oğul** Esed rejiminin ülkeyi otokrasi ile yönettiği açıktır. Mart 2011 tarihinde başlayıp, bugüne kadar 14 aydır devam eden **şiddet**, iyice **vahşete** dönüşmüş durumdadır.

Aramızda 911 km boyunca uzayan sınırimızla komşu ve akrabalarımızın bulunduğu Suriye, Doğu Akdeniz'deki mevcut konumu ile uluslararası güçleri de ilgilendiren stratejik bir yapıya sahiptir.

Suriye'de 40 yıldır Nusayri halkına verilen imkan ve fırsatlar Sünnilere verilmemiş ve sünniler geri bırakılmışlardır. Bir görüşe göre, örneğin **Nusayri kızlara** verilen eğitimin oranı %41 iken **Sünni kızların** eğitiminden aldıkları pay %7 oranındadır. Nusayri'ler eğitim, siyaset ve ekonomide ülkede egemen olan sınıftır. Suriye'de ayrımcılık had safhadadır.

Suriye Anayasası'nın 49uncu maddesine göre Müslüman Kardeşler Teşkilatına (İhvan)'a üye olmanın cezası idamdır.

C. BAAS REJİMİ VE DESTEKÇİLERİ:

Suriye'de Baas rejimini ayakta tutan faktör aslında komşularının, uluslar arası kişilerin tedirginliği ile dünya dengeleridir. "Suriye çökerse ne olacak" kuşkusu ile ABD'deki Başkanlık seçimleri önemli bir faktör sayılabilir. Esed çökerse krizin bölgeye yayılması tedirginliği vardır.

Baskıcı yönetimin devamı halinde Suriye'deki direniş daha da güç kazanmakta ve sivil itaatsizlik karşısında ülke de olası bir **iç savaş** halkı korkutmaktadır. **1982** senesinde **Hama katliamı** benzeri bir soykırım halkı endişeye sevk etmektedir. 30 yıl önceki **Hama** katliamı dünyadan gizlenmişti ama gelişen teknoloji karşısında insan hakları ihlallerini gizlemek artık imkânsızdır.

Suriye tam bir **düğüm noktası** gibidir. **Lübnan**'daki Hizbullah ile **Irak ve İran**, ötede **Rusya ve Çin**, Esed'e yardım için birlikteler. Bu nedenle aradan geçen 14 aylık baskıya rağmen Esed'in yeterince sarsıldığı söylenemez. Halen ülke içindeki orta sınıf ve azınlıklar da Esed'i destekliyor.

Suriye, Anayasa'nın 8 nci maddesine göre **tek parti** tarafından yönetilmektedir. Suriye'de problem, Suriye Devlet Başkanı Esed'in etrafını saran babası döneminden

kalan **sistemin adamlarından** kaynaklanabilir. Esed yönetiminin yıllardır reform sözü verdiği halde somut adımlar atmaması, **bürokrasi**deki ciddi bir direncin varlığını kanıtlamaktadır. Baba Esed'in ölümünün ardından yerine geçen oğul Esed ile birlikte uzun yıllardır sorunlu işleyen rejim, sistemde değişiklik yapamamıştır. Oğul Esed, geldiği ilk günlerde sempati ile karşılanmış, özellikle 2000-2002 yılları arasında ülkede **ciddi reformlar** yapılmış, ancak sonrasında Baba Esed'in ailesi ve adamları, Beşar'ın daha fazla ileri gitmesine izin vermemişlerdir. Esed, 2004 yılında verdiği vaatlerin birçoğunu hala yerine getirmemiştir.

Suriye'de **gizli servis** sivil toplumun gelişmesini önleyen rejimin elindeki etkili silahlardan biridir. Suriye'deki senaryolardan biri, **Nusayri-Sünni** çatışmasının kapıda olduğu şeklindedir. Bu durumda Lazkiye merkezli, Hıristiyan azınlıkları da bünyesinde barındıran bir Nusayri Devleti kurmak olabilir.³

(a) İran:

İran, Türkçe'nin en çok kullanıldığı ikinci ülke sayılabilir. Petrol ihraç eden bir ülke olan İran, petrol ihracatı yapmazsa ekonomisi çökebilir, petrol fiyatları fırlayabilir. Ama İran duruma göre Esed'in yerine gelecek olan Suriye Devlet Başkanı'nın İran karşıtı olmaması şartı ile esneyebilir de.

Bölgesel bir aktör olarak İran, Suriye ve Esed'i başından beri desteklemektedir. İran, Arap Liginde Suriye'yi hep destekleyen Esed'i bu kötü gününde yalnız bırakmadı. İran, Doğu Akdeniz'de çıkış kapısı olarak gördüğü Suriye üzerindeki stratejik çıkarlarını korumaya devam etmektedir. Lübnan'daki Hizbullah vasıtasıyla Şam'a desteğini sürdürüyor.

İran ile Türkiye arasında Soğuk "Barış" şartları var gibi. Mesela Irak sorununda, Türkiye "Irak'ın bütünlüğünü" savunurken, İran, Şiilerin etkinliğini savunuyor. Suriye konusunda ise, Türkiye insan haklarını savunurken, İran "Esed'in haklılığını" dile getiriyor. İsrail konusunda ise Türkiye ve İran'ın görüşleri birbirine yakındır.

Suriye'ye Esed'i ayakta tutan, biraz da bazı ülkelerin tedirginliğidir. Suriye **çökerse ne olacak** korkusu, **ayrıca %90 çoğunluğun gelmesi halinde intikam alması** endişesidir.

İran'la nükleer müzakerelerin İstanbul'da 13-14 Nisan 2012'de yapılacağını Hillary Clinton açıklamıştı.

(b) Irak:

Irak Başbakanı Nuri el-Maliki, "Suriye devrilemez bir ülke" diyerek, Suriye'yi desteklediğini açıkça belirtmiştir. Irak, İran'ın kuklası gibi görünmektedir. ABD, Irak harekâtı ile Irak'ı altın bir tepsi üzerinde İran'a sunmuş gibidir.

(c) Rusya:

Rusya, hem bölgesel aktör, hem de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki bir aktör olarak, Suriye'yi, Soğuk Savaş dönemindeki gibi desteklemektedir. Doğu **Akdenizdeki menfaatlerini** korumak isteyen Rusya,

³ H.T.Fendoglu, "**Suriye'nin Kriz Yönetim Stratejisi**", www.sde.org.tr, 18 Temmuz 2011.

Libya'daki dışlanmışlığının da acısını çıkarırcasına **Suriye limanlarına donanmasını göndermiştir**. Rusya, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin olası müdahale kararını veto etmiştir. NATO Bosna'ya girerken güçsüz olan Rusya, şimdi gücünü gösteriyor.

(d) Çin:

Çin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyindeki bir aktör olarak, Suriye'ye olası bir müdahaleyi önlemiş, Bölgede söz sahibi olduğunu iyice hissettirmiştir.

D. MUHALEFET (SURIYE HALKI VE DESTEKLEYENLERİ):

Halkın bugüne kadar kendilerine derin acılar yaşatan mevcut rejime karşı patlaması için yeterince neden vardır. Ayrıca diğer Arap ülkelerinde benzer rejimlere karşı ayaklanan insanların belli noktalarda başarı göstermesi, eşyanın tabiatı gereği Suriye halkını motive etmektedir.

Suriye ekonomisi halen çok zor durumdadır. Suriye sokaklarında muhalefet yapanlar **homojen** (mütecanis) değildir. Her kesimden insan sokaktadır; liberaller, solcular ve İhvan. Muhalefet mezhep mücadelesini (Sünniliği) değil insan haklarını savunmaktadır.

Suriye'deki haklı mücadele **mezhep mücadelesi** haline asla getirilmemelidir. Din veya mezhep merkezli bir çatışma, sadece Suriye ile sınırlı kalmayıp diğer bölge ülkelere de kayabilir. Suriye'deki problem "**insan hakları merkezli**" dir. Halkın uyanık olması ve oynanmaya çalışılan oyuna gelmemesi gerekir. Esasen **Nusayri** azınlığının tahakkümü sadece Sünnilere yönelik olmayıp, toplumun farklı dini, kültürel ve etnik kesimleri de benzer baskı ve kısıtlamalara maruzdur. Suriye'de Mart 2011 den bugüne toplam en az 10 Bin kişinin öldüğü bildirilmektedir.

Burada Suriye muhalefeti üzerinde durmak istiyoruz;

(a) Özgür Suriye Ordusu (ÖSO):

Özgür Suriye Ordusu'nun tek kuvvet olmadığı, aralarında hiyerarşi bulunmadığı kopuk firarilerden oluştuğu bildirilmektedir. Özgür Suriye Ordusu'nun toparlanması için zamana ihtiyaç vardır.

(b) Suriye Ulusal Konseyi (SUK):

Suriye Ulusal Konseyinin, Özgür Suriye Ordusu üzerinde etkin olduğunu söylemek çok zordur. Suriye Ulusal Konseyi Başkanı **Burhan Galyon**, Paris'te yaşamaktadır. Suriye Ulusal Konseyi, bir paralel devlet veya sürgündeki devlet gibi mütalaa edilebilir. Bunun da yeterince gelişmiş olduğunu söylemek erkendir.

(c) Suriye Halkının Dostları Grubu (SHDG):

Suriye konusunda devletler ikiye ayrılmışlardır; Baas rejimi yanlıları ve Suriye halkı yanlıları. Suriye halkı yanlıları Suriye Halkının Dostları Grubu'nu kurmuşlardır (SHDG). Bu grup Türkiye'nin büyük katkılarıyla kurulmuş olup, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Arap Ligi'nden oluşmaktadır. Grup şu ana kadar, iki toplantı yapmıştır. Şöyleki;

Birinci Suriye Halkının Dostları Toplantısı (1. SHDG, Tunus, Şubat, 2012):

Baas rejiminin dostlarına (İran, Irak, Rusya, Çin) karşı Suriye halkının dostları toplantısının birincisi Tunus'ta Şubat 2012'de yapılmıştır. Bazı ilkesel kararların alındığı bu toplantı, bazı kararları İstanbul toplantısı ile olgunlaştırmıştır.

İkinci Suriye Halkının Dostları Toplantısı (2. SHDG, İstanbul, 1 Nisan, 2012):

SHDT'nin ikincisi İstanbul'da 1 Nisan 2012'de yapıldı. Rusya, Çin, İran temsilcilerinin katılmadığı toplantıya, başta Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, Almanya, Arap Ligi ve Uluslararası kişiler olmak üzere **82 ülkeden** 40'ı bakan düzeyinde olmak üzere iştirak edilmiştir.

İstanbul toplantısının amacı, Suriye muhalefetinin koordine dağınlıklığını birleştirmek, ortak tutum almak, insani erişimi sağlamak, mültecilere daha iyi yardım edebilmenin yollarını araştırmaktır.

Bu toplantıda, Türkiye tarafından örgütlenen Suriye muhalefeti, ülkenin meşru temsilcilerinden biri olarak kabul edilmiş; para yardımı yapılması kararlaştırılmış; müdahale veya iç savaş yerine saf değiştirme yöntemi kabul edilmiştir. Böylece rejimin kredisi düşürülecek ve rejim Uluslararası arenada gayri meşru hale gelecektir.

Türkiye, Suriye'nin silahlandırılmasına da dış müdahaleye de sıcak bakmamaktadır. Bu toplantıda Suriye muhalefetine silah vermek değil ama yüz milyon dolar yardım edilmesi konuşulmuştur. Zirvede konuşanlar, Annan Planının yetersiz olduğunu, Planın Esed'e zaman kazandırdığını da dile getirmişlerdir. Bu toplantıyla diplomasi yolunun biraz daha zayıfladığı, **şiddetin devam edeceği** belirtilebilir.

Toplantıda **Suriye Ulusal Konseyi ile Katar ve Suudi Arabistan** "tampon bölge" konusunda ısrar etmişlerdir. **Araplar**, Türkiye'ye teşekkür ederken "İran karşısında yalnızdık, iyi ki geldiniz" demektedirler. Suriye muhalefeti 3 şey istemiştir, tampon bölge, fon ve tek temsilci olmak arzusu. Türkiye'nin silah vermeye karşı çıkmasının nedeni, bu silahların kime gideceğinin belli olmaması idi. Bu tecrübe Bosna'da yaşanmıştı. Türkiye ise Katar ve Suudi Arabistan kadar İran'a da sabır etmelerini istemektedir. Toplantıda Batı dünyasının temsilcileri ise Annan'a bir şans verilmesini istemişlerdir. Katılımcılar, Annan Planının ucu açık olmadığını da belirtmişlerdir. Ayrıca 20 yıl önce (1992) Bosna'da yaşananların bugün Suriye'de adım adım uygulandığı zikredilmiştir.

Türkiye bu toplantıda sorunun bir an önce çözülmesini isteyerek, Suriye olayını bazı ülkelerin mefaatleri için kullandığını belirtmiştir. Zamanın menfaat zamanı olmadığını belirten Türkiye, **katliamı durduralım** çağrısı yapmıştır. Türkiye, PKK ve mülteci sorunlarıyla karşı karşıya olduğunu açıkça belirtmiştir.

İstanbul toplantısına AB temsilcisi gelmemiştir. Toplantının büyük başarısına rağmen, Dünyanın Suriye meselesine yeterince ilgi gösterdiği söylenebilir mi? Alınacak daha epey mesafe olduğu gözükmektedir. Türkiye yolun her tarafının mayınlı olduğunu farketmiş olup, konu üzerinde çok dikkatle ilerlemektedir.

Üçüncü Suriye Halkının Dostları Toplantısı (3.SHDG, Fransa, Nisan, 2012):

3. SHDG Toplantısı, Nisan 2012 içerisinde Fransa’ da yapılacaktır. Bu toplantıda daha ileri gidilebileceği ve bazı kararların alınabileceği beklenmektedir.

Görüldüğü gibi Suriye Muhalefeti hazırlıksız ve tecrübesizdir. Baas rejimi, ülkede muhalefet oluşumuna fırsat tanımamış, aksine sürekli olarak muhalefeti ezmiştir. Irak muhalefeti 2003’de kurulmuş CIA tarafından beslenmiş, büyütülmüş, Amerika Birleşik Devletleri bunlarla özel olarak ilgilenmişti. Dr. Ahmet ÇELEBİ Irak muhalefetinin başkanıydı. Suriye’de muhalefetin güçlenmesi zaman alacak gibidir.

(d) Suriye, Kürtler ve PKK:

Suriye’de Kürt nüfus ise teyit edilmeyen bir iddiaya göre, %10’ dur. Suriye’deki Kürtler, Esed’den yıllardır “**özerklik**” istemektedirler. Suriyeli Kürtler, **Irak** Kürtlerini model alıyorlar. İstanbul **Pendik’te** Suriye muhalefeti birleştirme toplantılarında oturumu terk eden Kürtler, 1 Nisan 2012 tarihli İstanbul toplantısına katılmışlardı.

Şayet basında çıkan haber ve fotoğraflar doğruysa, Esed PKK konusunda aynen babası gibi Türkiye aleyhine oyunlar oynamaya başlamıştır. İran Türkiye’ye karşı bu oyunu riskli görüp oynamazken, Esed’in oynaması önem taşımaktadır. Esed’in PKK ile ilişkisini İngiliz Guardian Gazetesi ile el-Cezire haber kanalları da ileri sürmektedir. **PKK’nın Suriye kolu PYD** öncülüğünde 9 Kürt Partisi’nin, **Kandil’de Karayılan** ile görüşüp, Arap Baharını destekleme kararı aldıkları bildirilmiştir.

Şayet Esed sorunu bir an önce çözülmezse bundan en çok zarar gören ülke Türkiye olacaktır. ABD konuya kendi Başkanlık seçimi açısından bakmaktadır. Esed’in, **Rusya, Çin, İran’ı ve Irak’ı** arkasına alarak PKK konusunda çılgınlık yapmasına karşı ihtiyatlı bulunulmalıdır. Esed, silahlandırdığı 2000 PKK lının Suriyenin **Afrin** şehrindeki **Kurmen** Dağlarına yerleştirdiği belirtilmektedir. PKK ile Esed’i buluşturanın **Talabani** olduğu iddia edilmektedir. Esedle geçen hergün’ün aleyhimize işlediği belirtilebilir.

E. İNSAN HAKLARI İHLALLERİ:

2011 Mart’ında Suriye’de başlayan huzursuzluklar, bugün itibariyle (14 ay içerisinde yaklaşık) **10 bin ölü**, sayısı bilinmeyen yaralılar, **70 bin tutuklu**, 60 bin firari asker, 25 bin civarında Türkiye’ye sığınmış mülteci bulunmaktadır. Bu rakamlar her gün daha da artmaktadır. Üç oğlunu saldırılarda kaybettiğini söyleyen Suriyeli bir anne, birkaç aylık bebeğini göstererek, “*Çocuklarımız açlıktan ölüyor. Burası Afrika değil. Araplar, Müslümanlar ve tüm insanlık. Hepinize yazıklar olsun! Şimdi bu çocuğa nereden süt bulayım! O kadar aç ki ağlamaya bile mecali yok*” şeklinde feryat etmiştir.

Günümüz dünyasında en önemli insan hakları ihlallerinin Suriye’de sistematik olarak yapıldığı çok açıktır. Suriye’den kaçan mülteciler, **Türkiye, Lübnan ve Ürdün’e** sığınmaya çalışmaktadırlar.

Durumu gözetlemek isteyen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları temsilcisi Navy Pillay Suriye’ye sokulmamıştır. Pillay, Türkiye’nin bölgesinde ahlak otoritesi olduğunu, Suriyelilere kapılarını açtığını ve Ortadoğu’da kilit rol oynadığını belirtmiştir. Uluslararası Af Örgütü, Esed’in, **Uluslararası Ceza Mahkemesi’nde** yargılanması için başvururda bulunmuştur.

İnsani Koridor (Tampon Bölge) Meselesi:

Aslında bu kavram askeri operasyon anlamına gelmektedir. İnsani koridor, ara bölge, güvenli bölge gibi isimler de verilen bu yöntem, Vietnam Savaşı sonrasında literatüre girmiş olup, insan hakları ihlallerine karşı **mağdurları korumayı amaçlayan bir insancıl** davranış modelidir. **BMGK** kararı ile olabileceği gibi **NATO** gibi bir güç ile de devreye girebilir. Askeri bir operasyonla **(Kara+Hava+Deniz)** denetlenebilen bir yöntemdir.

NATO, geçmişte **Arnavutları** korumak için Sırbistan'a müdahale etmişti. Bugün Kıbrıs'ta Lefkoşa'daki yeşil hat tampon bölgedir. Tampon bölge için Birleşmiş Milletler veya NATO kararı şarttır.

F. MÜLTECİLER:

Suriyeli insanlar, ülkelerindeki vahşetten kaçıp diğer komşu ülkelere sığınmaya devam ediyorlar. Sadece Türkiye'de bulunan ve sayısı 25.000 (yirmi beş bin)'e ulaşan mültecilere Türkiye, üç öğün yemek, Arapça eğitim, TV, Sinema gibi imkanlar sunmaktadır. Kuşkusuz ki isteyen Suriyeliler zamanı gelince kendi ülkelerine dönebileceklerdir.

Saddam döneminde Türkiye'ye gelen 500.000 (Beşyüz bin) mülteci için de Türkiye Turgut Özal döneminde, elinden gelen gayreti göstermiş, bu mülteci grubunu Türkiye'de barındırmıştır.

G. ANNAN PLANI.

Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve Körfez ülkeleri gibi ülkeler Annan Planı için **takvim** istemişler, Annan da taraflara 10 Nisan 2012 tarihine kadar süre vermiş, Esed'in bu süreye uyacağını belirtmiştir. Suriye'den gelen haberlere göre, bu sözün tutulmadığı, öldürmelerin devam ettiği, Esed'in aldatmaya devam ettiği, çekilme değil, aldatma menevrası olduğu görülebilir. Suriye'nin, bu açıdan zamana oynadığı belirtilebilir.

F. TÜRKİYE'NİN BU KONUDAKİ POLİTİKALARI:

Türkiye Ortadoğu'da politikasını kurarken, mevcut yöneticilere önem vermiş, karşılıklı sevgi ve sempatiye dayanan irtibatlar kurmuş, "aile" düzeyinde ilişkiler geliştirmiştir. Arap Baharı miladından sonra Türkiye ilişkilerini, değişen şartlara uyarlayarak, bu kez sokakla, halkla kurmuştur. Günümüzün "Arap Sokağı" Esed'e ve diğer Arap diktatörlerine karşıdır.

Türkiye, Mart 2011 tarihinden itibaren Arap sokağı ile birlikte diktatörleri gözden çıkarmıştır. Mısır, Libya ve Suriye'ye açıkça **"halkına özgürlük ver, reform yap, demokrasiye uy, şiddetten uzak dur"** demiştir. Türkiye'nin bu tavrı Arap dünyasında da Batıda da **ilkeli tavır** olarak kabul edilmiştir. Şayet Türkiye böyle yapmasaydı, Arap sokakları da Batı da Türkiye'ye karşı olacaktı. Bu durum bölgesel güç olan Türkiye'nin itibarını artırmıştır. Türkiye, uzun süredir **bölge liderlerini reformlar** yapmaları konusunda uyarmakta, gerek kapalı gerekse açık bir şekilde reform yapması gerekliliğini Esed'e de iletmekteydi.

Türkiye, Suriye'ye bir **dış müdahalenin** önüne geçilmesinin en temel öncelik olduğunu belirtmiştir. Çünkü böyle bir müdahale hem Türkiye hem de bölge için

felaket anlamına gelecekti. Bölgede meydana gelebilecek büyük parçalanmalar, kırılmalar ve dalgalanmalar **Türkiye'nin çıkarlarına aykırıydı**.

Türkiye'nin çıkarı Suriye'deki problemin bir an önce halledilmesini gerekli kılmaktadır. Suriye'nin ulusal bütünlüğü Türkiye'nin güvenliği açısından hayati öneme sahiptir. Türkiye bu nedenle bir dış müdahalenin önüne geçmiştir.

Türkiye'nin takip edeceği yol haritası Suriye'deki halkın talepleri ile örtüşmüştür. Suriye yönetimi, hukuki ve siyasi reformlar yapmaya ikna edilmiş, Suriye'deki bütün unsurlarla, mezheplerle ve alt gruplarla temas halinde olmuş, elde edilecek bilgileri değerlendirmiş, bu konuda mekanizmalar oluşturmuştur. Suriye'deki rejimi elinde tutan Nusayri azınlığın da bir rejim değişikliğinde her türlü yaşam hakkının korunacağı, özgürlük alanının temin edileceği inancı pekiştirilmiştir.

Türkiye, tek başına inisiyatif almak yerine uluslararası aktörlerle koordineli bir şekilde yerel unsurları da içine katan politikalar geliştirmiştir. Atılacak adımların işlevsiz hale getirilmesi ihtimaline karşı **İran, Irak Rusya ve Çin**'in de sürece katılması sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye Arap dünyasındaki sorunlara ilişkin **AB ve ABD** ile de yakın diyalog halinde olmuştur.

Türkiye bu konuda 5 aşamalı bir plan uygulamıştır; öncelikle ikili görüşmelerle şiddeti durdurmaya çalışmış, **ikinci** olarak Arap Ligi ile çalışmalarını sıklaştırmıştır. **Üçüncü** aşamada Birleşmiş Milletler nezdinde çalışmalarını sürdürmüş, bu 3 aşamada problem çözülmezince **dördüncü** olarak **Suriye'nin Dostları Grubu** nezdinde çalışmaları devam ettirmiştir. **Beşinci** aşama olarak Türkiye, İran, Irak, Rusya ve Çin'le diyaloglarını sürdürmektedir.

Türkiye, Dünya ile birlikte yaşayan alan bir ülkedir. Suriyedeki bölgesel yangını söndürmek için de Türkiye, dünyayı da işe katarak barış çabalarını sürdürmeye devam etmiştir. Suriye'de bulunan çoğu ülke büyükelçilikleri, ülkedeki şiddet nedeniyle geri çekilmiş durumdadır.

25 Mart 2012 tarihinde Seul'de Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Obama ile görüşen Başbakan Erdoğan'ın gündemindeki birinci konu Suriye olmuştur. Görüşme sonucunda Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye'nin **ortak hareket** ettiği belirtilmiştir.

Başkan Obama'nın "Dünyada güvendiği 5 liderden biri olan Başbakan Erdoğan, barış çabalarını **İran**'daki görüşmelerinde de sürdürmüştür. Obama, önceliğinin Suriye'den ziyade İran olduğunu söylemiş; Obama, **PKK'nın terör örgütü olduğunu** yinelemiştir.

Başbakan Erdoğan, Seul'da Rusya, yetkilileri ile de görüşmüştür. Rusya Esed'i desteklemekte ve Türkiye'deki Radar'dan rahatsızlığını dile getirmektedir. Türkiye, Radar'ın tamamen savunma amaçlı olduğunu ve İsrail'le bağlantısı bulunmadığını belirtmektedir.

Türkiye, Suriye'nin birliğini, bütünlüğünü savunmaktadır. Suriye ile ilişkilerde 2 risk düşünülebilir; Türkiye için bu konudaki birinci risk: **Mezhepseldir.** Esed, Nusayri (Şii) mezhebine mensup olup, bunu Türkiye'deki Aleviliği kışkırtmak için kullanabilir mi? İkinci Risk: **PKK meselesidir.** Esed, PKK'yı, Türkiye aleyhine kullanabilir mi?

Amerika Birleşik Devletleri, Suriye konusunda Türkiye ile benzer düşünmekle beraber, konunun zamana yayılmasını, Suriye muhalefetine hazır olmadığını, **Annan'a bir şans verilmesini ve kendi Başkanlık seçimi açısından konuya yaklaştığı belirtilebilir.** ABD, Türkiyenin İran'a karşı açıkça cephe almasını da istemektedir.

SONUÇ:

1. Türkiye bazı antidemokratik Ortadoğu ve Orta Asya ülkelerine her fırsatta, demokrasiye geçmeleri gerektiğini söylemektedir.
2. 20 sene önceki Bosna katliamı benzeri bir katliama dönüşmeden önce Suriye deki katliam sona erdirilmelidir. Kuşkusuz ki, Esed'in sonu, muhtemelen 2012 yılı sona ermeden önce Saddam veya Kaddafi gibi olacaktır.
3. Bazı Araplar, genelde, "*Irak, İran, Suriye ve Lübnan*"ı, kendilerini tehdit eden bir **Şii eksen** olarak görmektedirler.
4. Bugünlerde orta sınıfların, Suriye dışına para çıkarmaları gelecek açısından önemsenmelidir.
5. Ağır silahların muhalefete geçmesi durumunda Suriye'de durum değişecektir.
6. Halen Suriye'deki korku döneminin sona erdiği, halkın Esed'den artık korkmadığı, bu eşğin aşıldığı belirtilebilir.
7. Değişimin Suriye'de tuttuğu, Suriye'nin ipini Arap Ligi'nin çektiği söylenebilir.
8. Sorun, uluslararası müdahale olmadan çözümlenmelidir. Çünkü askerinin girişi kolay ama çıkışı zordur, Afganistan gibi. Batı'nın müdahalesi, Şii eksenini güçlendirebilir.
9. Suriye'ye demokrasi gelir ve ülke bütünlüğünü koruyabilirse, Lübnan da kuşkusuz ki istikrara kavuşabilecek, rahat edecektir.
10. Türkiye, barış istemesi, komşularının toprak bütünlüğünü savunması, demokrasisi, çoğulculuğu, müsamahası ile komşularına tarihi birikimlerini sunmaktadır.